

MURIEL SPARK

Juhiiste

*Inglise keelest tõlkinud
Andrus Lauringson*

Tõlgitud väljaandest:

Muriel Spark

The Driver's Seat

Alfred A. Knopf, New York, 1970

Toimetanud Lauri Eesmaa

Korrektuuri lugenud Katrin Kern

Kujundanud Maris Kaskmann

The Driver's Seat by Muriel Spark © Copyright Administration Limited, 1970

© Tõlge ja saatesõna. Andrus Lauringson ja Loomingu Raamatukogu, 2025

© Kaanefoto. Scanpix. Mary Evans / Marx Memorial Library

Kolleegium

Toomas Haug, Tiit Hennoste, Maarja Kangro, Lauri Kitsnik, Hasso Krull,

Maria-Kristiina Lotman, Ilona Martson, Mati Sirkel, Elle-Mari Talivee,

Marek Tamm, Jaak Tomberg, Udo Uibo

Toimetus

Harju 1, 10146 Tallinn

Tel: 627 6425

E-post: LR@loominguraamatukogu.ee

Trükkitud Pakett

ISSN 1406-0515

ISBN 978-9916-755-64-8 (trükis)

ISBN 978-9916-755-65-5 (epub)

I

„Ja riidele ei jää plekke,“ ütleb müüjatar.

„Ei jää plekke?“

„See on uus kangas,“ ütleb müüjatar. „Eriliselt töödeldud. Ei määrdud. Et kui te sellele nagu veidi jäätist või tilga kohvi peale ajate, siis ei jää plekki.“

Klient, noor naine, hakkab äkitselt kaeluse haaki rebima, sikutades kleidi lukku lahti. Ta ütleb: „Võtke see mul seljast. Võtke ära, kohemaid.“

Müüjatar tõstab häält kliendi peale, kes oli veel hetk tagasi olnud erksavärvilisest kleidist lausa vaimustuses. Sellel on rohelise-lillaruuduline muster valgel taustal, rohelistel ruutudel on sinised täpid ja lilladel alpikannikarva täpid. See tegumood pole olnud menukas, teised plekke hülgavast kangast kleidid osteti ära, aga see kleit, mis on sama lõikega, kuid teises suuruses kui kolm laos rippuvat kleiti, mis ootavad järgmise nädala suurt allahindlust, on olnud enamiku klientide jaoks liiga värvikas. Aga klient, kes nüüd kiirelt kleidist välja astub ja selle suurima ärritusega põrandale viskab, oli äsja seda selga proovides rahulolust veel peaaegu naeratanud. Ta oli öelnud: „See on minu kleit.“ Müüjatar oli öelnud, et seda peab lühemaks tegema. „Hea küll,“ oli öelnud klient, „aga mul on seda homme vaja.“ – „Enne reedet me ei jõua, vabandust,“ oli müüjatar vastanud. „Ah, ma teen seda siis ise,“ oli öelnud klient ja ennast ringi keeranud, et kleiti põrandapeeglist külje pealt imetleda. „See sobib hästi. Toredad värvid,“ ütles ta.

„Ja sellele ei jää plekke,“ oli öelnud müüjatar, pilk rändamas teisele määrdumatule ja samavõrd müüdamatule suvekleidile, mida ta ilmselt lootis nüüd rahulolevale kliendile pakkuda.

„Ei jää plekke?“

Klient on kleidi kõrvale visanud.

Müüjatar räägib kõva häälega, nagu aitaks see tal asju selgitada. „Eriliselt töödeldud kangas... Kui te sellele nagu tilga šerriit peale ajate, siis pühite lihtsalt maha. Kuulge proua, te rebite kaeluse katki.“

„Kas te arvate, et ma ajan oma asju peale?“ kriiskab klient. „Kas ma näen välja nii, nagu ma ei oskaks korralikult süüa?“

„Proua, ma lihtsalt märkisin kanga kohta, et kui te räägite, et lähete välismaale puhkama, siis reisi peal tekib alati plekke. Palun ärge käituge meie riietega niimoodi. Ma lihtsalt ütlesin, et see on plekke

hülgav, aga teie hakkasite äkitselt kisama, kuigi teile see kleit enne meeldis.“

„Kes teilt küsis plekke hülgavat kleiti?“ kärgib klient ja paneb ruttu ja otsusekindlalt oma pluusi ja seeliku selga tagasi.

„Teile ju meeldisid need värvid?“ kisab tüdruk. „Mis vahet seal on, kas see hülgab plekke, kui see kangas teile meeldis, enne kui seda teada saite?“

Klient haarab oma käekoti ja läheb peaaegu joostes ukse poole, samal ajal kui kaks teist müüjafari ja klienti ahhetavad ning talle ammulisui järele vahivad. Ta pöörab ukse ringi, et tagasi vaadata, ja nähes, et on olukorrast võitjana väljunud, lausub rahuloleval näol ilmseks õigustuseks: „Ma ei lase ennast solvata!“

Ta kõnnib mööda avenüüd, otsides vaateakendelt kleiti, mida tal vaja on, seda tarvilikku kleiti. Tal on huuled veidi paakil, temal, kelle huuled on tavaliselt kokku surutud igapäevasest rahulolematusest raamatupidamisbüroos, kus ta on töötanud pidevalt, välja arvatud haiguskuud, alates kaheksateistkümnendast eluaastast, seega kuusteist aastat ja mõned kuud peale. Kui ta ei räägi ega söö, on tema huuled tavaliselt kokku surutud nagu joon bilansilehel, saanud sirge markeeringu tema vanamoodsalt huulepulgalt, lõplik ja hindav suu, täppisinstrument, pisasjade vardja; talle allub viis tüdrukut ja kaks meest. Tema allub kahele naisele ja viiele mehele. Tema vahetu ülemus oli reede pärastlõuna talle lahkesti vabaks andnud. „Sa pead veel pakkima, Lise. Mine koju, paki ja puhka.“ Ta oli vastu punninud. „Mul pole vaja puhata. Mul on veel nii palju tööd teha. Vaata – see kõik siin.“ Ülemus, väike paks mees, vaatas teda hirmunult läbi prillide. Lise naeratas ja langetas pea laua kohale. „See võib oodata, kuni sa tagasi tuled,“ lausus mees, ja kui Lise talle otsa vaatas, paistis läbi tema raamideta prillide julgust ja trotsi. Siis hakkas naine hüsteeriliselt naerma. Ta lõpetas naermise ja hakkas lahinal nutma, samal ajal kui teiste laudade tagune sagin ja väikese paksu ülemuse jõnksatav taandumine andsid talle märku, et ta oli jälle teinud midagi, mida ta polnud viis aastat teinud. Tualettruumi joostes karjus ta üle kogu kontori, mille töötajad püüdsid talle ühel või teisel moel järgneda või teda aidata. „Jätke mind rahule! See pole oluline. Mis vahet seal on?“ Pool tundi hiljem ütlesid nad: „Sul on päriselt puhkust vaja, Lise.“

Sa pead puhkama minema.“ – „Seda ma teengi,“ sõnas ta, „lähen naudin elu parimaid hetki,“ ja vaatas oma kaht mees- ja viit naisalluvat ning värisevat ülemust, vaatas ükshaaval, noolsirgete huultega, mis võinuks neile kõigile kriipsu peale tõmmata.

Nüüd, kui ta pärast poest lahkumist mööda tänavat kõnnib, on tema huuled kergelt paokil, justkui otsiksid mingit salajast maitset. Tema ninasõõrmed ja silmad on kübeke rohkem lahti kui tavaliselt, märkamatuks, kuid süvenenult aitavad nad tema paokil huuli samal eesmärgil: nuuskida välja kleit, mille ta peab saama.

Ta muudab kaubamaja ukse juures kurssi ja siseneb. Vabaajarõivaste osakond: kleit on leitud! Sidrunkollane ülaosa, mille juurde käib erksa oranži-sirelikarva-sinise V-mustriga seelik. „Kas see on valmistatud plekke hülgavast kangast?“ küsib ta, kui on selle selga pannud ja ennast peeglist vaatab. „Plekke hülgavast? Ma ei tea, proua. See on pestavast puuvillast, kuigi mina viiksin ta pigem keemilisse puhastusse. See võib kokku tõmmata.“ Lise naerab ja tüdruk teatab: „Meil vist polegi midagi päris plekke hülgavat. Ma pole millestki sellisest kuulnudki.“ Lise tõmbab suu sirgeks kriipsuks. Seejärel teatab ta: „Ma võtan selle.“ Vahepeal tõmbab ta riidepuult kitsaste punaste ja valgete triipude ning valge kraega suvemanthi, ta proovib seda ruttu uue kostüümi peal. „Need kaks muidugi ei sobi kokku,“ nendib müüjaneiu. „Te peaksite neid eraldi vaatama.“

Lise ei näi kuulavat. Ta uurib ennast. Ühelt ja teiselt poolt prooviruumi peeglist. Ta hoiab mantlit lahtiselt kostüümi peal. Tema huuled avanevad ja silmad lähevad pilukile, ta hingab hetkeks nagu transis olles.

Müüjatar märgib: „Te ei näe niimoodi seda mantlit täies ilus, proua, selle kostüümi peal.“

Lise paistab teda järsku kuulvat, ta avab silmad ja sulgeb huuled. Tüdruk sõnab: „Te ei saa neid koos kanda, aga see on kena mantel, lihtsa kostüümi peal kandmiseks, valge või tumesinine, või õhtuti...“

„Need sobivad hästi kokku,“ ütleb Lise, võtab mantli seljast ja ulatab selle ettevaatlikult tüdrukule. „Ma võtan selle, ja kostüümi kah. Ma võin ise lühemaks teha.“ Ta haarab oma pluusi ja seeliku ning ütleb tüdrukule: „Need kleidi ja mantli värvid on minu jaoks täpselt õiged. Väga loomulikud värvid.“

Tüdruk nendib lepitavalt: „Peamine on see, kuidas te ise ennast neis riietes tunnete, proua, kas pole? Teie ju peate neid kandma.“ Lise nõõbib

pluusi taunivalt kinni. Ta läheb tüdruku järel müügisaali, maksab arve, ootab vahetusraha, ja kui tüdruk ulatab talle esiteks vahetusraha ja seejärel suure paksust paberist koti, milles on tema värsked ostud, avab ta koti just nii palju, et sisse piiluda, käsi kotti panna ning rebida kummagi rõivaeseme ümbert siidpaber nurgast katki. Ta ilmselgelt kontrollib, kas talle anti õiged rõivad. Tüdruk hakkab midagi ütlema, arvatavasti „Kas kõik on korras?“ või „Aitäh, proua, head aega!“ või isegi „Ärge muretsege, kõik on seal“. Kuid Lise avab esimesena suu ja teatab: „Need värvid sobivad ideaalselt kokku. Inimesed siin põhjas ei tea värvidest midagi. Nad on konservatiivsed ja vanamoelised. Vähemasti teie võiksite seda teada! Need värvid sobivad minu meelest loomulikult kokku. Täiesti loomulikult.“ Ta ei jää vastust ootama; ta ei suundu mitte lifti, vaid alla viiva eskalaatori poole, rühkides sihikindlalt mööda lühikest rada, mis viib riidepuudel rippuvate kleitide vahelt läbi.

Ta jääb järsku eskalaatori ees seisma ja vaatab tagasi, seejärel naeratab, nagu näeks ja kuuleks midagi, mida oligi oodanud. Müüjatar, kes arvab, et klient on juba eskalaatoril ning vaate- ja kuulmisulatusest väljas, on pöördunud teise mustas kleidis müüjanna poole. „Kõik need värvid niimoodi koos!“ ütleb ta. „Sellised uskumatud värvid! Ta ütles, et need on täiesti loomulikud. Loomulikud! Ta ütles, et siin põhjas...“ Tema hääl katkeb, kui ta märkab, et Lise vaatab ja kuulab. Tüdruk jätab mulje, et jahmerdab riidepuul oleva kleidiga ja räägib millestki muust, püüdes ilmet mitte kuigi märgatavalt muuta. Lise naerab valjusti ja sõidab eskalaatoriga alla.

„Olgu, mõnusat reisi, Lise,“ kostab hääl telefonist. „Saada mulle postkaart.“

„Jah, muidugi,“ ütleb Lise ja hakkab südamest naerma, kui on toru hargile pannud. Ta ei lõpeta. Ta läheb kraanikausi juurde ja täidab klaasi veega, mille ta kuristades ära joob, seejärel veel ühe, ning naerust endiselt peaaegu lämbudes veel ühe. Ta lõpetab naermise ja ütleb nüüd sügavalt hingates tummale telefonile: „Muidugi. Jah, muidugi.“ Ikka veel kurnatusest hingeldades tõmbab ta välja kõva seinapingi, mille saab sättida voodiks, ja võtab kingad jalast, asetades need voodi kõrvale. Ta paneb suure ostukoti, milles on uus mantel ja kleit, kappi juba pakitud kohvri kõrvale. Ta asetab oma käekoti lambiriulile voodi kõrval ja heidab pikali.